

el cartipàs

ciutat, patrimoni, memòria

núm. 152 / Olot, juny 2023

Coordinació: Xavier Puigvert • Edició: Ajuntament d'Olot - Cultura i Educació i Arxiu Comarcal de la Garrotxa

OPINIÓ / L'OVELLA ESGARRIADA O ON POSEM ELS DINERS, UNA PARÀBOLA DE LECTURA

Ovelles esgarriades per qui el pastor es desviu: de totes les paràboles de l'Evangeli, aquesta era una de les que despertava més debat quan érem petits. Havia de marxar un pastor a buscar l'ovella perduda, deixant les altres noranta-nou soles? Pot semblar una connexió rocambolesca, però l'ovella esgarriada sempre em ve al cap quan penso en polítiques de foment lector, i encara m'hi va venir més l'altre dia a la llibreria Isop, quan Joan Portell ens va presentar *Lectures que fan lectors*, una guia per a persones que volen conèixer els títols fonamentals de la literatura infantil i juvenil i les maneres de fer-los desitjables.

A l'assaig, escrit amb Cristina Corro i publicat per Eumo Editorial, Portell defensa algunes evidències punyents, com ara “ser ciutadà, avui dia, és sinònim de ser lector” –sobre el perill que infants no lectors esdevinguin adults mal·leables a idearis absoluts–, o bé “un jove que no llegeix no és un fracàs individual, sinó social” –que destaca la responsabilitat dels mediadors en l'acompanyament al llarg del camí lector. Però la frase que em va fer ballar el cap va ser aquesta: “Sabent que la família és qui incideix de manera majoritària en l'adquisició de l'hàbit lector dels infants, per què s'ha de dedicar la tasca pública de mediació lectora a uns per als quals esdevé gairebé anecdòtica, mentre que per a d'altres seria cabdal per a la seva formació?”. Dit d'una altra manera: la població hipermotivada que ja va a hores del conte i clubs de lectura, realment necessita ser objectiu de més polítiques de foment lector?

Durant la conversa a la Isop, es va optar per l'equilibri: hem d'alimentar els desganats per compensar l'absència d'entorn lector a casa, però també engreixar els lletraferits afamats. Tot i així, davant els recursos migrats, i en un moment en què la nova biblioteca llueix als programes electorals a Olot, cal que ens mullem: anem a buscar l'ovella esgarriada o ens quedem amb les que ja llegeixen?

I és que d'ovelles esgarriades n'hi ha moltes. Si als deu anys el 90% dels nens es declaren lectors, en la bugada que va de primer a tercer d'ESO perdem la majoria de llençols. Després en recuperem uns quants, fins a arribar a les xifres dels adults: sis de cada deu tenen la lectura com una activitat de lleure, és a dir, la practiquen com a mínim un cop al trimestre (!). En comptes de caure en el cofoisme, els autors ens conviden a qüestionar-nos per què el nostre sostre lector és tan baix (al Japó, el 93%), i animen l'Administració a dissenyar polítiques de promoció lectora pensant sobretot en dos grups: els que hem convertit en no lectors amb les nostres pràctiques dissuasives de lectura i els més joves que encara no hem perdut.

Pel que fa als primers, preguntem-nos on són i quines necessitats en podem cobrir a través de la lectura. I no en fem prou amb un procés participatiu sobre què volen els veïns de la nova biblioteca. Com pot una persona mancada d'experiències literàries positives imaginar que llegir ens obre a l'altre, que enforteix la comunitat, que ofereix la possibilitat d'imaginar altres

futurs? Els no lectors no vindran a la biblioteca per molt que n'ampliem els horaris o en construïm una de moderníssima, ja que això torna a afavorir els conversos: hem d'ocupar l'espai públic, esborrar les fronteres, fer-nos necessaris i visibles, “libidinitzar la lectura”, com diu l'especialista Montse Colilles. Benvinguda serà la nova biblioteca –si la veiem!–, però jo m'inclino per incrementar la massa lectora amb la que ja tenim ara, superant les parets de l'edifici i centrant-nos en la seva missió primigènia.

Pel que fa als segons, de què els servirà el nou equipament si no els inoculem el virus lector des de ben petits i d'una manera perdurable? Aquí només s'hi arriba amb una xarxa activa d'agents públics i privats que treballen coordinadament per aconseguir-ho, amb un tàndem biblioteca pública-biblioteca escolar com a punta de llança que escolti tots els implicats, que rebi el suport municipal que li està escatimant la Generalitat i que vetlli perquè les experiències lectores ja des de l'escola bressol siguin motivadores i democràtiques.

Aquest article sortirà publicat poc després de les eleccions. Alguns candidats fan propostes concretes en relació amb la lectura; la majoria esmenten l'illa del Carme com a nou espai de ciutat, i cap no parla de les biblioteques escolars, malgrat ser la pedra de toc d'una societat més justa, crítica i cohesionada. Esperem que hagueu votat a consciència.

ÀGATA LOSANTOS

ANIVERSARI / CENTENARI DE RAMON LLONGARRIU MONSALVATJE

El 23 de juny de 1923 va néixer a Olot Ramon Llongarriu Monsalvatje, professor mercantil, activista religiós i escriptor. Fill d'una família procedent de la Vall del Bac i excursionista entusiasta, va destacar en la descripció de la geografia humana de l'Alta Garrotxa, “uns verals que mai no havien merescut cap atenció” fins que la despoblació hi va ser irreversible.

Entre les nombroses publicacions de Llongarriu, cal destacar els llibres *La meua Garrotxa. Un antic i oblidat país* (1990) –una selecció d'articles apareguts a la revista *L'Olotí*– i *Un any a pagès. La comarca d'Olot: una agricultura cerealista i de subsistència* (1995), on va detallar la vida agrícola local abans de la mecanització del camp. Va morir a la seva ciutat natal el 2006.

LA COMARCA D'OTOT

REPERTORI DE FONTS / EL FONTS FOTOGRÀFIC DE SALVADOR CALM CASTAÑER A L'ARXIU COMARCAL DE LA GARROTXA

ARXIU FAMILIAR

Aquesta primavera s'ha incorporat, a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, un fons de fotografies realitzades per Salvador Calm Castañer (Sant Privat de Bas, 1933–Olot, 2014): prop d'un miler d'imatges en suport paper, negatiu i diapositiva, d'Olot i la Garrotxa, fetes entre finals dels anys 50 i principis dels 70 del segle XX.

Salvador Calm va venir a viure a Olot amb la seva família als sis anys, en un pis del carrer dels Sastres. Va saber vincular-se des de molt jove a les entitats locals que li permetien desenvolupar les seves inquietuds culturals, com les colles de sardanes Espigues d'Or i Sol de Maig i l'Esbart Dansaire de l'Orfeó Popular Olotí, que dirigia el seu oncle Sadurní Brunet Forasté. També el trobem, pràcticament encara un nen, fent d'aprenent del fotògraf Emili Pujol. Potser aquest va ser l'origen de la seva afició per la fotografia, tot i que no ho podem afirmar categòricament: és una pregunta que, inexorablement, mai no li vam fer.

Hi ha dos fets que van situar en Salvador en una posició òptima per desenvolupar la seva creativitat artística en el camp que ell va escollir, el de la fotografia amateur. D'una banda la creació, el 1958, de l'Amateur Club Foto-Cinematográfico dins la Societat Recreativa Indústria i Comerç. De l'altra, la seva professió de pintor al taller de sants L'Art Cristià. En el marc de l'Amateur Club Foto-Cinematográfico va tenir l'oportunitat de fer una gran producció fotogràfica envoltat d'un grup de persones que compartien la seva passió, com ara Rafael Henares

o Josep Maria Canals, amb qui va fer gran amistat. Buscar el punt de vista, disparar, revelar, positivar, ampliar, experimentar... van crear entre tots un ambient de gran eferescència creativa. El segon fet que hem destacat, formar part de la plantilla de L'Art Cristià, li va permetre treballar i fer amistat amb artistes de la talla de Xavier Viñolas, Sebastià Congost o Marian Oliveras, entre molts altres, i compartir amb ells aquell impuls de sortir, mirar i plasmar imatges i sentiments.

Les fotografies de Salvador Calm reflecteixen el seu món: hi ha imatges dels components de l'Amateur Club Foto-Cinematográfico i les seves activitats, de les persones relacionades amb L'Art Cristià, de les obres dels seus amics pintors i escultors. I també fotografies de paisatges naturals, de masies de la Garrotxa, de carrers d'Olot, de festes populars i d'activitats esportives. Podem destacar una sessió fotogràfica del conjunt musical olotí Los Buitres, i moltes fotografies amb models fetes per presentar en concursos (el model a vegades és ell mateix, a vegades és la seva muller, Pepita Serra Gil, i a vegades són altres persones). El fons fotogràfic que s'ha traspassat a l'Arxiu mostra, doncs, tot el ventall d'interessos de l'autor, la seva personalitat i la voluntat de la seva mirada artística.

La mirada: és això el més destacat que ens deixa un creador. En Salvador mirava coses petites, quotidianes, però sobretot persones, la seva gent. La gent del taller, la gent amb qui compartia inquietuds fotogràfiques, la gent que ballava sardanes a l'aplec o per les Festes del Tura, la gent que habitava Olot i comarca. Fotografiant això petit, l'artista ho fa gran. Posant la mirada sobre les coses quotidianes, l'artista ens en mostra la importància, el profund sentit que tenen.

L'ambient artístic, cultural i creatiu que hem descrit per a en Salvador Calm era molt natural, era el seu ambient quotidià, de manera que estem segures que mai no hauria imaginat que les seves fotografies podrien ser d'interès per a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. També estem segures que això l'hauria honorat, de la mateixa manera que ens honora a nosaltres que el pare, l'avi, formi part del llegat cultural de la ciutat.

GLÒRIA CALM SERRA
MAR RIGAU CALM

BREVIARI

En el marc de la **Setmana Internacional dels Arxius 2023**, el proper 9 de juny, a les 7 de la tarda, tindrà lloc a la Sala d'actes de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa la presentació del resultat de la Beca Ernest Lluch de Ciències Socials i Humanes 2021. La guanyadora d'aquella edició de la Beca, Lurdes Masmitjà Millastre (Begudà, Sant Joan les Fonts, 1976), presentarà les aportacions principals del seu estudi sobre la repressió de l'homosexualitat a la Garrotxa durant el franquisme: des de la veu oficial de les autoritats del moment –a través dels expedients judicials, policials i psiquiàtrics i de la premsa escrita– i des dels testimonis directes i indirectes del que representava aleshores la dissidència sexual.

...

Dissabte 10 de juny, a les 11 del matí, tindrà lloc un nou Itinerari personal, organitzat per l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. En aquesta vint-i-dosena edició, l'esportista i arquitecte **Daniel Mallarach i Macias** (Olot, 1956) ens guiarà en un petit recorregut pel carrer de Joan Pere Fontanella i aprofitarà la seva vinculació sentimental amb el carrer per destacar diversos aspectes de l'arquitectura i la vida social al barri. Aquesta activitat també s'emmarca en la Setmana Internacional dels Arxius 2023.

...

El proper 23 de març de 2023, la Junta de Govern Local de l'Ajuntament d'Olot va aprovar la contractació de la redacció d'un nou llibre de la col·lecció **Quaderns d'Història d'Olot**. El volum, l'onzè de la sèrie, oferirà una síntesi dels principals esdeveniments locals durant el període de la Transició i els primers governs democràtics (1976-2011) i s'ha encarregat a l'historiador Josep Murlà Giralt (Olot, 1950). La col·lecció, iniciada l'any 1991 sota la direcció de Jordi Canal i Morell (Olot, 1964), constava inicialment de deu volums que tenien com a objectiu divulgar el passat de la ciutat, amb relació a la comarca i al país, i posar al dia els coneixements sobre els diferents períodes i aspectes de la història local.

COL·LECCIÓ LOCAL

MONOGRAFIES

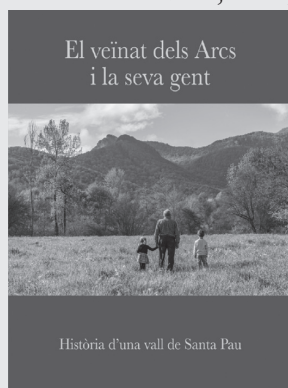
BARBA, César,

La Garrotxa. Las mejores excursiones, Sant Esteve Sesrovires: Ecos Travel Books, 2022, 116 p.

Club Bàsquet Olot, 1972-2022. 50 anys al costat del bàsquet olotí, Olot: Club Bàsquet Olot, 2023, 55 p.

Coneixem el que trepitgem? Els bufadors volcànics, Olot: Geonat, 2022, desplegable.

COSTA, Maria i MACIAS, Miquel,
El veïnat dels Arcs i la seva gent. Història d'una vall de Santa Pau, Santa Pau: els autors, 2023, 303 p.

COSTA, Ernest,

Sant Aniol d'Aguja. Valls, cims i gent del Pirineu d'entre el Vallespir i la Garrotxa, [s.l.]: Amics de Sant Aniol d'Aguja, 2023, 411 p.

Daniel Riera. 'DR', Barcelona: Kink, 2023, [16] p. (*Cuaderno 19*, suplement de *Kink*, 38, 2023).

Olot camina. Mapa de trams urbans en 15 minuts, Olot: CUP Olot, 2023, tríptic desplegable.

RIU, Miquel,

Fotografies de Beuda. El passat de Beuda i la seva gent, Beuda: Ajuntament de Beuda, 2023, [70] p.

ROCA-FÀBREGA, Santi et al.,

Finestres al cel. Teoria, observacions i simulacions per entendre l'univers, Barcelona: Fundació Catalunya La Pedrera, 2023, 291 p.

CONTES IL·LUSTRATS / NOVEL·LA GRÀFICA

VERDAGUER, Neus i VIDAL RUBIÓ,
Quin nom li posarem?, Sant Joan les Fonts: Ajuntament, 2022, [20] p.

ARTICLES

BARNADAS, Mercè,

“Taller de nous creadors: Obrir i tancar”, *Revista de Girona*, núm. 338, maig-juny 2023, p. 98-99.

CASALS, Àngel; GINJAUME, Ricard i HOMS, Carme,

“Les bibliotecàries que hi han treballat”, dins *75 anys de la Biblioteca Marc de Vilalba de Cardedeu*, Cardedeu: Ajuntament, 2023, p. 69-80.

Conté informació de Maria Shelly (Àvila, 1929-Barcelona, 1965), bibliotecària a Olot (1946).

CASTAÑER, Mita i MARTÍN-UCEDA, Javi,

“Urbanitzacions i territori: El model territorial, un debat continu”, *Revista de Girona*, núm. 338, maig-juny 2023, p. 91-95.

CASTANYER, Pere et al.,

“*Municipium Emporiae*”, dins T. NOGALES (ed.), *Ciudades romanas de Hispania II*, Roma-Bristol: L'Erma di Bretschneider, 2022, p. 109-124.

CASTANYER, Pere et al.,

“Les muralles medievals i modernes de Sant Martí d'Empúries. Noves dades a partir de les excavacions al carrer de la Francesa”, *Rodis. Journal of Medieval and Postmedieval Archeology*, núm. 5, 2022, p. 151-166.

DOMÈNECH, Gemma,

“Concentracions i dipòsits d'art a la demarcació de Girona (1936-1939)”, dins J. NADAL i M. CAPDEVILA (ed.), *El patrimoni artístic català durant la Guerra Civil espanyola. Itineràncies, destruccions, salvaments*, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2022, p. 349-376.

FUMANAL, Miquel Àngel,

“El mural de Vilamala: obra excepcional i ‘finestra’ al passat”, *Puigscalma*, núm. 157, abril-juny 2023, p. 8-9.

GIRONA, Ramon

“El arca de la democràcia. La urna”, dins A. SALVADÓ i J. BALLÓ (eds.), *El poder en escena. Motivos visuales en la esfera pública*, Barcelona: Galaxia Gutenberg, 2023, p. 68-76.

GODAY, Sebastià,

“Esquitxa'ns més instants, Mím Juncà!”, *Revista de Girona*, núm. 338, maig-juny 2023, p. 110-113.

MALLORQUÍ, Elvis,

“Celleres i viles fortificades de les terres gironines (segles XI-XIV). Evidències a partir de la documentació escrita”, *Rodis. Journal of Medieval and Postmedieval Archeology*, núm. 5, 2022, p. 81-112. Inclou Besalú, Castellfolit de la Roca, el Mallo, Montagut, Sant Feliu de Pallerols i Santa Pau.

MARTÍ, Laia,

“Oficis i establiments antics: La fusteria dels Hostalets”, *Puigscalma*, núm. 157, abril-juny 2023, p. 5-7.

PAGÈS, David,

“Anna N. Schlegel, d'Olot al món”, *Revista de Girona*, núm. 338, maig-juny 2023, p. 14-19.

PONSATÍ-MURLÀ, Oriol,

“Joan Roura-Parella: de Tortellà a Connecticut”, *Revista de Girona*, núm. 338, maig-juny 2023, p. 42-45.

SAGRERA, Jordi,

“Les muralles de Besalú”, *Rodis. Journal of Medieval and Postmedieval Archeology*, núm. 5, 2022, p. 113-124.

VILA, Pep,

“Adrogueria, rebosteria, pastisseria, licors i aigües en el manual de l'olotí Gil Torras i Bassols (II)”, *Revista de Girona*, núm. 338, maig-juny 2023, p. 60-61.

TEXTOS ELECTRÒNICS

Guia temàtica de la Biblioteca de l'ET-SAB: Carme Pigem, Barcelona: Universitat Politècnica de Barcelona, 2022, 7 p. (Dones Arquitectes). [en línia]. Disponible a: <<http://hdl.handle.net/2117/374745>>

PRIETO-FLORES, Òscar et al.,

“Understanding social phenomena linked to religion. In search of an alternative approach that combines science with religious insights”, *Religions*, núm. 14/1, 2023, 68. [en línia]. Disponible a: <<https://doi.org/10.3390/rel14010068>>

DEL DINOU AL VINT-I-U / ELS AMICS D'EN PRIMO (1)

JOAN BARNADAS (joan.barnadas@gmail.com)

Amb bon criteri, durant la transició de la dictadura franquista cap a l'actual monarquia parlamentària vam esborrar del nomenclàtor els dirigents franquistes. Però, curiosament, no vam tocar cap dels patricis de la dictadura de Primo de Rivera, el precursor. Ara, que farà cent anys d'aquell cop d'estat que va il·legalitzar els partits polítics democràtics i els sindicats, que va prohibir usar el català i la senyera, que va censurar la premsa i la música tradicional, que va abolir l'autogovern de la Mancomunitat de Catalunya i que va perseguir i empresonar dirigents obrers i polítics regionalistes i republicans, potser ha arribat l'hora de fer una segona neteja. Si més no, és l'hora d'airejar qui honorem.

Dels prohoms de la primera dictadura que tenen un carer dedicat a Olot destaca el banquer i polític Pere Llosas i Badia (1870-1955). Amb només 19 anys ja era el secretari del Círculo Tradicionalista, amb 22 el presidia i amb 27 era regidor a l'Ajuntament. Va fer de diputat provincial durant un quinquenni (1903-1907) i de diputat a Corts un decenni (1907-1917). Per conèixer el pensament polític de Llosas, és d'utilitat llegir la conferència que va pronunciar el 1902 al Centre Catòlic, titulada "La verdadera democracia cristiana". Dues petites citacions literals ajudaran a enquadrar el personatge: "Jo entenc que la democràcia cristiana ha de consistir en la tutela i patronat que les classes altes han d'exercir sobre les humils amb l'objecte de moralitzar-les" i "per això predica el Papa caritat als amos i resignació als treballadors".

Va arribar al Congrés de diputats integrat en l'exitosa coalició electoral Solidaritat Catalana, tot i que els autonomistes, els federals i els republicans olotins no el consideraven un verdader solidari. La seva nominació com a candidat va ser molt contestada. Però, tot i la ferma oposició local,

Llosas va ser imposat des de Barcelona perquè calia donar, en algun lloc, un escó als carlins. A Madrid va fer-se un nom defensant els interessos de l'Església catòlica i va aconseguir que el corrupte sistema electoral de la Restauració assignés el districte d'Olot a la minoria tradicionalista. Sense competència política dels grans partits, va revalidar l'escó diverses vegades. La seva oposició vehement contra la Llei del Cadenat, que limitava la implantació de nous ordes religiosos, li va ser recompensada pel Vaticà amb la Creu d'Or Pro Ecclesia et Pontifice.

Pere Llosas va dimitir de diputat el 1917, després de veure's desautoritzat per la gran majoria d'ajuntaments de la comarca i pels cacics del districte, per no haver assistit a l'Assemblea de Parlamentaris i no haver donat suport a la petició d'una "àmplia autonomia per a Catalunya". Dos anys després, va intentar tornar al Congrés amb el suport de carlins, monàrquics i lerrouxistes, però va ser derrotat a les urnes pels regionalistes. Aleshores, va intentar ser designat senador; però tampoc no se'n va sortir. Sense el suport dels electors, va optar per fer carrera al servei de l'Estat i va acceptar fer de governador civil de les Illes Balears (1921-1922). Just després del cop d'estat del general Primo de Rivera, el Directorio Militar el va nomenar president de la Diputació de Girona i, com a tal, vocal de la Mancomunitat de Catalunya. El maig de 1925 el nomenaren governador civil de la Corunya i el maig de 1926, de nou governador de les Balears. En aquell indret es va guanyar la Gran Creu de l'Orde de Sant Maurici i Sant Llützer, concedida pel dictador feixista italià Benito Mussolini. Segons els seus hagiògrafs, va veure amb bons ulls el cop d'estat de Francisco Franco, però ja era un home gran i faltat de salut i no va acceptar més càrrecs. Tot i que va mantenir la influència.

UN TOC AMB EL PEHOC / "ARCHIVUM FISCUS DONATIONIS"

L'associació ProFides Supra Montes Garrotxa fou fundada a Olot en prendre els seus fundadors consciència de les profundes arrels carlines de la societat garrotxina i de la seva evident imbricació amb la fe, i que la fe sense obres queda curta d'objectius. És per aquesta raó que un bell dia de l'any 1874, l'Exèrcit de la Fe, l'exèrcit carlí de la Garrotxa, sortí en peu de guerra, anant per feina, ajuntant la fe i les obres, sota el comandament del general Francesc Savalls, i derrotà estrepitosament l'exèrcit liberal comandat pel general Nouvilas a la batalla del Toix, que tots commemorarem l'any vinent.

I, per què d'entre les virtuts teologals, l'associació va escollir la fe i no pas l'esperança o la caritat? Totes tenen un deix especial que les diferencia d'altres virtuts humanes més habituals, com la prudència, la justícia, la fortalesa o la templança. El tret diferencial és que les virtuts teologals comporten una relació especial amb la divinitat, una relació biunívoca per la qual aquesta concedeix una gràcia especial per exercitar-les, i la fe és la primera i més destacada de totes. Sense fe, res més no té sentit. Però la fe sense obres és com una flama encesa que no escalfa res.

Durant tota l'etapa d'existència de l'associació ProFides, els seus militants han traspuat la seva fe en obres, i han contribuït a posar llum en el trajecte pels camins de la fe, ja

que d'entre totes les obres i activitats humanes n'hi ha unes que són més adients que altres per agradar a la divinitat. I d'entre totes les activitats, la que ens acosta més a Déu és l'art. L'art –que fins i tot un personatge tan poc carlí com

Antoni Tàpies pronunciava en senyal de reverència amb A majúscula doble: AArt– és l'activitat humana que il·lustra més que cap altra els camins infinits de la fe. Destacats artistes garrotxins han excel·lit en el conreu de l'art, de l'AArt i de les AArts, tant en la literatura com en la pintura i aquí, evidentment, l'obra didàctica principal: les 16 edicions de *La Comarca Carlina*.

Per tots aquest motius i per commemorar el cent cinquantè aniversari de la batalla del Toix, l'associació ProFides vol promoure, juntament amb la societat garrotxina, conferències, actes multitudinaris, desfilades, exposicions, xerrades literàries, aplecs, càntics i focs artificials. I ho fa amb el millor que té: aportant el seu fons d'arxiu acumulat durant molts anys, a una entitat d'antiga soca com el Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. El fons de l'associació resumeix anys de lluita i d'intensos embats per ressituar la fe en l'eix del debat i, de retruc, consolidar pas a pas, vot a vot, l'hegemonia de la tradició.

PROFIDES SUPRA MONTES GARROTXA

(EN)RAONEM? / EL FUTUR DEL CATALÀ

SERVEI DE CATALÀ D'OTLOT-LA GARROTXA (olot-garrotxa@cpl.cat)

La llengua catalana té una llarga història i una rica cultura que ha estat un element central de la identitat catalana durant segles. Avui en dia, la llengua catalana es parla a Catalunya, les Illes Balears, la Comunitat Valenciana, l'Alguer a Sardenya i la Franja de Ponent a Aragó. Tot i que la llengua catalana té un gran nombre de parlants, també s'enfronta a alguns reptes en el seu futur.

Un dels reptes més importants per al futur de la llengua catalana és la globalització. A mesura que el món es converteix en un lloc més global i interconnectat, les llengües minoritàries com el català poden tenir dificultats per mantenir la seva posició en el món. No obstant, és important recordar que el català ha sobreviscut a altres moments de globalització en el passat i ha evolucionat amb el temps.

Una altra qüestió important per al futur de la llengua catalana és la seva presència en l'àmbit digital. En l'actualitat, la majoria de la comunicació es realitza en línia, i per tant, és important que el català es mantingui present en aquest àmbit. Afortunadament, hi ha molts esforços per a la promoció del català en l'àmbit digital, com ara la traducció de pàgines web i aplicacions a la llengua catalana.

El sector educatiu també és clau per al futur de la llengua catalana. És important que el català continuï sent ensenyat en les escoles i que s'estimuli la seva utilització en l'àmbit acadèmic. Els esforços per a la promoció de la llengua catalana a través de programes educatius i de formació són essencials per a la seva supervivència.

Així mateix, el català ha de ser una llengua viva i dinàmica per atraure als joves. Les noves generacions han de veure la llengua catalana com una eina útil i atractiva per comunicar-se en el món d'avui. Això requereix que el català evolucioni i s'adapti als nous temps sense perdre la seva essència.

En resum, el futur de la llengua catalana depèn de diversos factors. És important que la llengua es mantingui present en l'àmbit digital i acadèmic, que s'estimuli la seva utilització entre les noves generacions i que es fomentin els esforços

per a la seva promoció. Si es fan els esforços adequats, la llengua catalana continuarà sent una llengua viva i dinàmica que seguirà sent una part important de la cultura catalana i del patrimoni lingüístic del món.

El text que acabeu de llegir ha estat elaborat a través d'un xat d'intel·ligència artificial sense cap tipus de correcció. Un cop confessat el plagi, volem fer algunes reflexions sobre aquesta eina. Cal destacar l'alta qualitat lingüística d'aquest producte, no només ortogràficament, sinó de riquesa de lèxic i de construcció i de cohesió textual. Malgrat l'estil tendent a la nominalització (molts noms i, sovint, un abús de possessius), és capaç de generar textos en formalitats diferents, substituir vocabulari, convertir textos explicatius en textos d'opinió, etc. Disposar d'eines amb aquesta alta fiabilitat lingüística és realment important.

La IA ha obert un gran ventall de possibilitats en molts aspectes de la vida i, òbviament, també en l'àmbit de l'ensenyament de llengües, on ha generat i genera molta controvèrsia. De fet, fa anys que els estudiants fan servir eines digitals i copien de la xarxa, però la gran diferència és que ara els textos que es generen amb xats d'intel·ligència artificial són originals cada vegada que s'elaboren.

Això està provocant un canvi important en la feina que es fa a l'aula i en les activitats acadèmiques d'avaluació, i per aquest motiu algunes universitats han tornat a les feines presencials amb paper i bolígraf per avaluar els alumnes i eviten els treballs fets des de casa o de manera virtual. És evident, per tant, que caldrà alguna acció, més enllà de la reacció, per incorporar aquestes eines a la docència.

Amb aquest article, doncs, que deixa en suspens el futur de la llengua catalana i de la IA aplicada a l'aprenentatge de llengües, tanquem la col·laboració regular que durant dos anys hem fet a *El Cartipàs*. Hem intentat tractar temes actuals de llengua i fer reflexionar sobre l'aprenentatge i l'ús del català. Esperem haver-ho aconseguit i, si no, que la intel·ligència artificial hi faci més que nosaltres. Enraonem-ho.

ELS NOMS DE LA TERRA / FLUVIÀ ESTACAT

XAVIER PUIGVERT I GURT

La percepció del paisatge proper que tenim els humans és molt primària, immobiliària, massa vinculada a fets contradictoris com els sentiments i l'extracció de recursos. No volem veure que des de l'inici dels temps el paisatge es mou davant els nostres nassos, es transforma, amb el nostre vistiplau o sense. Sort que els topònims ens ho recorden!

A tocar de les Preses en tenim un recordatori singular i perpetu: el *mas Fluvià*, palplantat –ancorat, per als no garrotxins– a tocar del nucli urbà i l'escola pública. Una galeria oberta al nord, una ubicació entre camps ben menats i una disposició de gairell respecte de la carretera general doten la casa d'aquest nom d'un cert encant visual que ens desorienta i ens aparta de la qüestió fonamental: el perquè d'una masia que presumeix d'un riu que no hi és. Ara, el Fluvià evocat passa a poc més de mig quilòmetre d'allà, i el topònim ens vol avisar de la variació del trajecte. Concretament, del darrer desplaçament veritablement important del seu trajecte, perquè els estudis arqueològics confirmen que és el darrer de molts en els darrers sis mil anys, quan es movia a demanda dels aiguats més intensos i dibuixava meandres nous a cada riuada.

El riu que avui circula per davant dels ulls de veïns i transeünts és un Fluvià ben estacat entre vores de mata baixa i arbre de ribera, un traç fendit sobre la plana sense possibilitat aparent de desviacions. Sembla poc assenyat creure que ha pogut tenir un altre curs de vida. Però només obtenim aquesta instantània del paisatge de la vall des del segle XIII, quan l'aigua va preferir obrir una nova via més allunyada de les Preses i apropar-se a Sant Privat d'en Bas i la Pinya. Aleshores, els límits del terme parroquial de Sant Pere de les Preses que s'havien donat per bons el 1119 van quedar com una convenció sorprenent perquè el riu va fugir d'estudi i no va tornar al camí marcat. La situació es devia considerar irreversible, perquè basencs i presencs van adoptar la fórmula el *Fluvià Vell* (documentada el 1249), per referir-se al curs antic, i el *Fluvià Novell* (documentada el 1490), per al triomfant. Encetat el segle XVI, encara es donaven per bones la delimitació i la denominació: "Fluvià amont, fins allí hont entra Fluvià vell".

El nom de la terra, doncs, compleix: ens recorda que, abans no fos domesticat per pagesos i confederacions hidrogràfiques, el Fluvià passava per on li venia de gust.

EMILI BASSOLS I ISAMAT

Que les darreres erupcions volcàniques esdevingudes a la península Ibèrica són les que van tenir lloc a la zona volcànica de la Garrotxa és sabut per tothom. Però el que no estava tan clar, fins fa poc, era com eren de joves els nostres volcans. És molt interessant veure com, a mesura que s'amplia el coneixement científic, el marge del dubte s'estreny i es van resolent els dubtes.

Des de fa uns quants anys, un grup de científics encapçalats per Maria Saña, de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), i Jordi Revelles, de l'Institut Català de Paleoecologia Humana i Evolució Social (IPHES), estan treballant en un estudi sobre la influència que va tenir el vulcanisme recent en els ecosistemes i els assentaments humans instal·lats a l'entorn de la Vall d'en Bas durant l'Holocè (entre 14.000 i 8.200 anys). Fa ben poc, aquests investigadors, acompanyats per altres de diversos centres, nacionals i internacionals, com la Universitat de Burgos, el IPHES-CERCA, IDAE-CSIC i les universitats Autònoma de Barcelona, de València i de Montpeller, han publicat un estudi en què demostren que la darrera fase eruptiva a la zona volcànica de la Garrotxa es va produir fa uns 8.000 anys i no 11.500 com s'havia dit. El referit estudi s'ha basat en un sondeig de 14 metres de

profunditat realitzat prop de Can Iglésies, a la Vall d'en Bas. La columna de material extreta ha estat analitzada per diferents especialistes que han fet estudis sedimentològics, geoquímics, paleoclimàtics, palinològics i també biològics. Això ofereix la possibilitat de disposar d'un registre de sediments molt ben caracteritzat, tant que reconstrueix l'evolució paleoclimàtica de la Vall d'en Bas en els últims 13.000 anys. La informació que se'n pot extreure dona per molt més que fixar la data de la darrera erupció. Per exemple, en aquest interval temporal els investigadors han pogut identificar tres fases volcàniques, més de les que se suposava. Per altra banda, aquesta activitat volcànica i els conseqüents fenòmens associats, com ara la generació de fluxos piroclàstics, les colades de lava o l'emanació de fums i gasos, devien crear unes condicions ambientals adverses per a la vegetació i la fauna de la zona, alhora que inhabitable per a les poblacions de caçadors-recol·lectors instal·lades a la riba del llac d'en Bas, que les van obligar a abandonar temporalment aquella zona, una circumstància també observada en els estudis dels jaciments arqueològics propers. L'anàlisi paleoambiental de l'estudi també aporta dades molt interessants sobre les variacions hidrològiques, associades als processos de barratge del paleollac de la Vall d'en Bas, i sobre algunes alteracions climàtiques esdevingudes en aquell període, les quals poden servir de referència davant dels processos que es podrien desencadenar, avui, en l'actual context de canvi climàtic.

I, per acabar, dues consideracions finals. Una és posar en evidència la importància dels estudis pluridisciplinars que fan molt més robustes les conclusions de qualsevol estudi. La segona és destacar la singularitat de la Vall d'en Bas com un espai d'alt interès geològic i com una àrea d'estudi de primer nivell, útil per conèixer la interacció de les últimes societats de caçadors-recol·lectors amb el fenomen volcànic. Una línia de recerca que encara segueix i que de ben segur fructificarà en forma de més i millor coneixement sobre el que va passar, en temps pretèrits, a la Garrotxa.

LA NÒRIA DEL TEMPS, 4 / PERIODISME (5)

DOMÈNEC MOLI

Gra de Fajol fou referència de tota una generació i segurament la més ambiciosa políticament i socialment. Cada número –el primer aparegué el mes de juny de 1980– era una lliçó de disseny. No parlaré de la gent que hi va col·laborar, perquè segur que me'n deixaria algun i em sabia molt de greu. Però seria imperdonable no parlar del grup que la dirigia: Joan Capdevila, que va ser el principal responsable de la seva aparició i que consta com a editor –per cert, la periodicitat era incerta: sortia quan podia– i uns amics que lamentablement ja ens han deixat, com mossèn Mel, responsable de la part fotogràfica; Jordi Pujiula i Teresa Planagumà. Jaume Bach va ser el dissenyador que va crear el físic de la revista i el responsable d'introduir el disseny en l'àmbit industrial, municipal i social olotí. *Gra de Fajol* va oferir un aspecte totalment diferent en cadascun dels seus números, des del format fins a la compaginació. També es va fer notar l'aportació de Quim Domene, un dels nostres artistes amb més projecció i aportació a l'evolució de la plàstica actual. La resta de noms que hi ha als crèdits són Antoni Mayans, Domènec Moli, Xavier Rusalleda, Joan Serra i Sigrid Werning. A més, com feia constar en cada número, la revista acceptava tota mena de col·laboracions que aportessin alguna cosa positiva a la direcció progressista que s'havia imposat. Eren moments, els

del principi dels anys vuitanta, en què semblava que es podia consolidar una democràcia amb tot el que aquesta opció política prometia. Veníem d'uns temps desgraciats i res no ens podia treure del cap el pensament que podíem lluitar, des de les nostres possibilitats, per ajudar a introduir millores en el camp de la cultura i l'humanisme, tan deteriorat durant 40 anys. Érem joves i normalment aquesta condició comporta una dosi important de rebel·lia, de ganes de lluitar contra molins de vent. A més dels números de la revista, s'editaren dos calendaris, corresponents als anys 1981 i 1982, que tenien particularitats que els feien diferents.

Però la vida dona moltes voltes i el grup s'anà diluint per raons de feina, per raons de cansament, però sobretot perquè per aquelles dates començarem a deixar de creure que aquella alenada d'aire de llibertat anés més enllà d'un garbí (que a les set se'n va a dormir). Finalment, la capçalera fou aprofitada per un grup de catedràtics de l'Institut Montsacopa per editar uns monogràfics dedicats a Miquel Martí i Pol, Pere Calders, Josep Romeu i Figueras... Va morir definitivament el 1985. Més tard sortiria l'únic intent de revista satírica, *La Comarca Carlina* (1987). En sortirien 4 números, sota l'empara de Joan Capdevila. Ens recordaria aquella premsa satírica d'avantguerra que trobem a faltar.

JOSEP M. MUÑOZ

Per a un barceloní de la meua edat, el mot “hospici” té unes connotacions antigues, gairebé arcaïques. De petits, sentíem a parlar dels “nens de l’hospici”, una realitat del tot aliena per als qui, com jo mateix, ens vam criar en barris de classe mitjana, i que, en tot cas, sabíem que calia evitar –com, en general, s’evitaven totes les coses associades a la pobresa, encara que es vestissin d’una compassió que no tenia res a veure amb la solidaritat. Vagament definits a causa de la seva llunyania física i temporal, els “nens de l’hospici” se’ns apareixien com els personatges de les novel·les de Dickens, que trampejaven l’existència en uns edificis austers i més aviat inhòspits, vigilats de prop per guardians més o menys sinistres. Llegint els llibres de Dickens, o veient-ne les adaptacions que se’n feien al cinema, vam aprendre que els hospicis (que a Anglaterra tenien el nom, prou revelador, de “workhouse”, perquè als interns se’ls feia treballar), no només acollien infants desvalguts, sinó vells i malalts. Una realitat que, a tot arreu, se sol desplaçar als marges de la ciutat.

Potser per això sempre m’ha sorprès la centralitat urbana que té l’Hospici d’Olot, així com la forma imponent amb què rep el visitant. L’edifici, és prou sabut pels lectors d’*El Cartipàs*, va ser bastit a finals del segle XVIII i projectat per l’arquitecte Ventura Rodríguez, artífex de la renovació urbana del Madrid de l’època, i adscrit a l’estètica *herreriana* del constructor d’El Escorial, l’arquitecte Juan de Herrera. En el seu paper de supervisor de l’arquitectura i l’urbanisme madrileny (el 1764 havia estat nomenat *maestro mayor* de l’Ajuntament de la capital), Ventura Rodríguez va planejar el nou Hospital General de Madrid, que va acabar sent conegut pel nom de l’arquitecte que se’n va fer càrrec, l’italià Francesco Sabatini, que estava al servei de la casa reial.

El 1986, es va decidir que l’antic Hospital General de Madrid acolliria el nou Centro de Arte Reina Sofía –una de les institucions cridades a renovar el panorama espanyol de l’art contemporani. Aquell mateix any, l’arquitecte Oriol Bohigas va fer la conferència d’inici de curs a l’escola de disseny Eina, en què va criticar la decisió. Endut per la seva irrevocable voluntat de provocació, Bohigas no va dubtar a dir que l’edifici de l’antic hospital

madrileny era “més lleig que El Escorial”, una afirmació que a Madrid va ser rebuda amb més d’una cella alçada de descontentament i qui sap si d’indignació, sobretot quan va afegir que a aquesta lletjor s’hi afegia el seu caràcter anacrònic, en la mesura que seguia el model d’El Escorial, que havia estat bastit dos segles abans dins una concepció estètica que, segons Bohigas, ja aleshores estava “passada de moda”.

Més enllà de l’animadversió confessada de Bohigas per l’arquitectura històrica (si d’ell hagués depès, ben pocs edificis antics s’haurien salvat!), la polèmica té un interès pel fet que les noves administracions públiques de l’Espanya democràtica van optar per adequar aquests vells edificis, com el de l’Hospici d’Olot, a finalitats culturals. En vam veure exemples a tot arreu, començant per Barcelona: l’edifici del nou CCCB també havia estat abans, és clar, una Casa de Caritat. Amb les característiques pròpies d’un país on calia recuperar dècades d’endarreriment, la política de creació d’institucions culturals, ubicades sovint en edificis rehabilitats que ja havien deixat de servir per a l’ús original, responia a una onada més àmplia a l’Europa d’aquells anys 1980, i que un cineasta francès, Éric Rohmer, va saber tractar amb ironia en el film *L’Arbre, le Maire et la Médiathèque*, estrenat el 1993. De fet, moltes d’aquelles grans baluernes arquitectòniques, desproveïdes d’uns usos que ja eren anacrònics, mostraven en canvi la seva flexibilitat per adaptar-se a destinacions noves i diverses; és cert que el mateix Hospici olotí havia estat destinat des de l’inici a altres usos, a més de la beneficència.

Avui, quan entres a la meitat de l’edifici de l’Hospici d’Olot que és destinada a usos culturals, s’apodera del visitant una certa sensació de buidor, que l’austeritat i fredor *herreriana* del pati no ajuda a compensar. Després de pujar les escales de tres pisos, en accedir al Museu tens més aviat la sensació contrària, i és que al Museu de la Garrotxa, que entreveus amb un potencial molt més ampli, li manca espai expositiu (només cal veure l’espai, atapeït entre dos envans de fusta, on s’exhibeix una obra major com *La càrrega* de Ramon Casas, que ve a ser el *Guernica* del museu garrotxí). Olot té molts fronts culturals oberts, i no hi ha diners per a tot, en soc conscient. Però potser ara que s’inicia un nou mandat

municipal, seria el moment de tornar a parlar de l’Hospici, i de dotar-lo d’un dinamisme més gran.

BREVIARI

Recentment, en la 64a convocatòria del Premi Iluro de monografia històrica, humanitats i ciències socials atorgat per la Fundació Iluro, de Mataró, el jurat va premiar el treball *Història del Castell de Mataró i dels seus senyors feudals. Estudi dels vincles familiars i de vassallatge de les nissagues propietàries del castell mataroní (1031-1419)*, presentat per l’historiador Xavier Alarcón i Campdepadrós. Per a la confecció del treball, Alarcón utilitzarà alguns documents en pergami del Fons Família Trincheria, d’Olot, conservats a l’Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Els pergamins, dels anys 1354 al 1370, contenen capbreuacions, vendes i sentències relacionades amb el castell maresmenc i formen part del fons documental dels Trincheria des de 1787, quan van integrar el patrimoni Salla i Tarau, de Mataró.

•••

El passat 27 d’abril, a la Universitat d’Andorra (UdA), a Sant Julià de Lòria, va tenir lloc la defensa de la tesi doctoral *La música en el bisbat d’Urgell en 1767-1836 i el seu referent catedralici: els mestratges de Mauricio Espona, Jaime Balius i Bruno Pagueiras*, redactada per Joan Benavent Peiró, cap del departament de música a Escola Andorrana, per assolir el grau de doctor en Musicologia. L’autor ha centrat la recerca en l’activitat musical dels mestres de capella de la Seu d’Urgell entre 1767 i 1836. Entre els organistes estudiats, es documenta Antoni Coderch Naudi (Olot, 1770–la Seu d’Urgell, 1839), contractat per oposició com a organista de la catedral urgellenca el 1795. L’estudi posa en dubte que s’hagués format com a escolà de Montserrat entre 1780 i 1786 i apunta la possibilitat que la seva formació inicial fos amb els mestres de capella de Sant Esteve d’Olot Josep Carcoler i Josep Regordosa. Benavent també documenta Jaume Virosta (Olot, c.1797) i Ignasi Virosta (fl.1818-1819) com a sotsxantres a la mateixa seu.

JOAN TRESSERRAS

ACGAX

El relat de la vivència d'avui succeí en un tranquil poble de la comarca, quan encara s'hi ensumava el fum del tren d'Olot, els espetecs s'hi oïen de lluny i, segons la dita popular, els vilatans sortien des de feia una munió d'anys les nits de clar de lluna a buscar-la amb un cove a la vora del riu. Va passar que hi havia un problema enquistat de temps entre uns veïns que discutien –com solia passar massa sovint en aquells temps, no sols en aquest poble, sinó arreu del país– pel límit entre dues finques situades en una zona encara no urbanitzada, però ja parcialment edificada. I és que quan les edificacions s'avancen en el temps a la urbanització, es creen problemes d'accessibilitat i serveis, i els límits de les finques dels espais agrícoles –moltes vegades difosos, però consensuats per la pràctica– no resulten tan evidents quan es transformen en els límits d'una parcel·la on es vol edificar o, senzillament, aixecar una simple tanca. També sol passar molt sovint en les discussions entre veïns per coses aparentment trivials i de fàcil solució que, en realitat, l'enfrontament obeeix a causes que es mantenen callades i els components personals hi juguen un paper determinant. Aleshores, l'objecte de la discussió és el de menys i els *casus belli* reals poden ser innombrables i arrossegats de temps ancestrals.

I perquè el problema dels límits entre els dos veïns no anés a més, com era fàcil de sospitar que passaria –en els pobles tothom es coneix–, el bon alcalde d'aquell moment, un propietari rural benestant de tracte personal molt respectuós, enemic de conflictes i de discussions fora de to, va intentar resoldre el tema de manera equitativa i ajustada a dret. A tal fi, va nomenar una comissió presidida per ell mateix. La formaven el jutge de pau, un home respectable del poble i que demostrà ser molt assenyat; el sotaescrit, com a tècnic amb l'encàrrec d'aixecar el plànol dels límits que s'acordessin, assistit per un paleta que anava equipat amb estaquetes per fixar-los, i una parella uniformada de la Guàrdia Civil, per donar sensació d'autoritat i pel que pogués passar. Aquella comissió havia de fer l'arbitratge i se cità, en dia i hora, els veïns en discòrdia perquè hi fossin presents

i aportessin la documentació pertinent, en cas que la tinguessin. Si ho creien oportú, podien anar-hi acompanyats d'assistència professional o de testimonis. El bon alcalde intentava solucionar el conflicte de la millor manera possible.

El dia convingut sortírem junts en comitiva des de l'Ajuntament, a la plaça Major, i ens vàrem dirigir cap al descampat on eren les finques en discussió. Les poques persones que anàrem trobant pel trajecte tornaren la salutació que els prodigava l'alcalde, però, per les cares interrogants i mig embadocades, era fàcil endevinar el seu pensament: "A on carall deuen anar tots aquests?" No es veu gaire sovint, en la tranquil·litat d'un poble, una camarilla tan tartarinesca, sobretot per la presència de la Guàrdia Civil. Jo no m'havia trobat mai en una situació semblant, que em feia sentir incòmode per un pressentiment de ridícul, per una suposada prepotència per resoldre allò que aparentment era una simple fixació de límits malgrat que els propietaris poguessin tenir discrepàncies raonades. Era la sensació d'anar a matar mosques a canonades.

Aquesta era la meva sensació, però la realitat fou una altra. En arribar al lloc, unes hortes que eren com els patis posteriors d'unes cases veïnes, no s'hi veia ningú. Esperàrem uns moments fins que ens adonàrem que hi havia una parella a la finestra d'un primer pis que, suposadament, esperava la nostra arribada. Quan els va veure, l'alcalde els va fer el gest que baixessin i s'apropessin. Amb aquestes, de l'altra casa va sorgir, com el dimoni dels pastorets, una dona enfurismada que ens va advertir cridant que no ens hi acostéssim. L'alcalde li va preguntar: "A on tens l'home?" I la resposta fou: "Aneu a saber a on s'ha ficat! Però vosaltres aquí no hi entreu!" I per confirmar allò que deia amb to amenaçador, va agafar un roc. I tota la comitiva parada a una distància prudencial. L'alcalde i el jutge de pau intentaren calmar-la amb bones paraules i s'avançaren unes passes. El primer roc va sortir volant, però per sort la punteria no era el seu fort. Aleshores, la parella de la Guàrdia Civil, que fins a aquell moment s'havia mantingut en un segon terme, es col·locà com a protecció a primera línia de foc i, després d'un breu col·loqui, l'alcalde i el jutge de pau acordaren una molt responsable i raonada retirada. Abans de marxar, l'alcalde, ja refet de l'ensurt, molt serè, es va acomiadar de la desafortunada veïna amb la consideració següent: "He intentat, amb la més bona intenció, posar pau entre vosaltres en un afer que ara, per resoldre'l, haureu d'anar a altres instàncies i gastar-vos uns diners. I, sisplau, no facis tornar a la Casa de la Vila el teu home, que segurament ens estarà escoltant amagat, a insistir que des de l'Ajuntament us resolguem allò que vosaltres no voleu resoldre." No hi ha cap dubte que el bon alcalde coneixia bé els seus veïns.

MEMÒRIA D'ACTUALITAT / EL BOSCH

[En el terme municipal d'Olot,] lo bosch o terra erma de la primera qualitat reddítua cada any per lo past del bestiar 6 lliures; en dita terra no-s produeix aglans que sia cosa de alguna consideració, per ser los albres que hi ha plantats poch y generalment infructíferos. La de segona qualitat, 4 lliures, y la de tercera qualitat és totalment infructífera, perquè és la partida

de terra dita y anomenada bosch de Malatosquera o de Tosca, per ser tota dita terra un claper de pedra, com és notori a tot Catalunya.

Y la dita partida de terra és comunal o empriu de tots los del terme, de ahont los pobres ne trauhen algunes matas de boix y avallans borts per fer foch, que és tot quant produeix dita terra.

La percepció de la forest com a espai improductiu, a ulls dels habitants d'Olot del segle XVIII.

ACGAX

Ajuntament d'Olot, *Respuestas generales prestadas por la universidad de la vila y termes de Olot sobre las preguntas donadas por part de l'il·lustre señor don Joseph Patiño, intendente general de l'exèrcit y Principat de Catalunya, 1716*